

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2022-24-17>

УДК 811

ГОРЯЧОК І. В.

Хмельницький національний університет

ЖАНР ЕСЕ У ТВОРЧОСТІ ЄЖИ СТЕМПОВСЬКОГО

У статті описано специфіку жанру есе/есею як такого, його активний розвиток, приналежність його до певного роду, визначено головні риси цього жанру. Вказано, що він містить авторські думки щодо певної проблеми, допускає синтез у змісті художніх, публіцистичних, філософських та наукових начал. Зауважено, що есе характеризується полемічністю. У роботі наведені праці дослідників щодо природи жанру. зауважено, що сьогодні існує багато тлумачень цього поняття.

З'ясовано особливості цього жанру у творчості відомого польського есеїста і літературного критика Єжи Стемповського. У польській есеїстиці перевага належала еміграційним письменникам, які досить часто використовували цей жанр у своїй творчості. Еміграція стає особливим місцем для творчості, де письменник вільний від усіх культурно-суспільних норм свого суспільства. Визначено основні соціальні та особисті причини появи та популярності жанру есе у творчості польського митця, зокрема акцентовано увагу на його тривалій співпраці з часописом "Культура".

Вказано на універсальність тематики збірки «Вибрані есе», у яку увійшли 22 твори. Суб'єктивність, яка притаманна жанрові есе, є головним аспектом есеїстики Є. Стемповського. Становище селянства, антична філософія, поточна політика, міжнародні відносини, нюанси літературознавства, пошуки суті й призначення мистецтва, моральна постава в часи негідності — все це провідні теми творчості есеїста. Творчість Єжи Стемповського, у якій описував Україну та українську історію в есе, представляв культуру українця польському читачеві.

Ключові слова: есе, есеїстика, польська література, Єжи Стемповський

HORYACHOK I.

Khmelnitskyi National University

THE ESSAY GENRE IN THE CREATIVITY OF JERZY STEMPOWSKI

The article describes the specifics of the essay genre as such his active development, his belonging to a certain genre and the main features of this genre. It is indicated that it contains the author's thoughts on a certain problems, allows synthesis in the content of artistic, journalistic, philosophical and scientific principles. It is noted that the essay is characterized by polemics. The works of researchers regarding the nature of the genre are given in the article. It is noted that today there are many interpretations of this term. The features of this genre have been clarified in the work of the famous Polish essayist and literary critic Jerzy Stempowski. In Polish essay writing, the preference belonged to emigre writers, who quite often used this genre in their works. Emigration becomes a special place for creativity, where the writer is free from all cultural and social norms of his society. The main social and personal reasons for the appearance and popularity of the essay genre in the works of the Polish artist are determined, in particular, attention is paid to his long-term cooperation with the magazine "Kultura".

The universality of the theme of the collection "Selected Essays", which includes 22 works, is indicated. The subjectivity inherent in a genre essay is the main aspect of E.Stempovsky's essay writing. The position of the peasantry, ancient philosophy, current politics, international relations, the nuances of literary studies, the search for the essence and purpose of art, the moral attitude in times of indignity — all these are the leading themes of the essayist's works. Jerzy Stempowski's work, in which he described Ukraine and Ukrainian history in an essay, presented Ukrainian culture to the Polish reader.

Key words: essay, essay writing, Polish literature, Jerzy Stempowski

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

II половина XX - початок XXI століття в літературі позначається активним розвитком жанру есе/есею, оскільки він давав можливість відкрито висловити особистісне переживання, вступити в дискусію і зруйнувати стереотипи, по-новому осмислити актуальні проблеми. Такий активний розвиток есеїстики в літературі та журналістиці спричинив і актуалізацію спроб осмислити це явище теоретично.

У колі окремого зацікавлення сучасного літературознавства перебуває есеїстична спадщина одного із найпотужніших авторів цього жанру Єжи Стемповського – відомого польського публіциста і громадського діяча, засновника і головного редактора культового часопису «Kultura», активного прихильника польсько-української співпраці.

Аналіз досліджень та публікацій

У роботі наведені праці дослідників щодо природи жанру есе, проте єдиного загальноприйнятого підходу до визначення цього явища досі немає. Одні науковці (Н. Іванова, Ю. Нестеренко, Ю. Осадча, Г. Швець), хоч і враховують соціокомунікативну складову, розглядають есей як переважно літературний жанр, інші дослідники (М. Балаклицький, В. Здоровега, В. Учонова, С. Шебеліст) вивчають есей лише в системі журналістських жанрів. При цьому не менш поширеними є й інші різновиди есею, наприклад філософські та культурологічні. Тому на сьогодні бракує теоретичних праць, у яких було б здійснено комплексний аналіз жанру есею з погляду його функціонування. Серед польських науковців постать Єжи Стемповського як одного із засновників сучасного польського есе досліджується у працях А. Ковальчика, А. Середницького, Л. Сірик.

Формулювання цілей статті

Мета статті – дослідити специфіку жанру есе/есею як такого, визначити його особливості у творчості відомого польського есеїста і літературного критика Ежи Стемповського. Зауважимо, що у нашому дослідженні ми будемо вживати терміни «есе» й «есей» як синонімічні, оскільки так його означають у теоретичних розвідках.

Виклад основного матеріалу

Уважаємо за необхідне проаналізувати теоретико-літературознавчі розвідки, які коментують жанр есею. Есе (франц. – спроба) – це жанр, який лежить на стику художньої та публіцистичної (часом науково-популярної) творчості – у значенні «спроба», «підкреслено вільне тлумачення життєвих понять»). У такому ж дусі пояснював сутність свого твору і сам М. Монтень: «Я вільно викладаю свою думку про всі предмети, навіть ті, що виходять за межі розуміння і кругозору. Висловлюю її не задля того, аби дати поняття про речі, а для того, щоб дати поняття про мої переконання». Визначальні риси есе – це, як правило, незначний обсяг, конкретна тема, подана в підкреслено вільному, суб'єктивному її тлумаченні, вільна композиція, парадоксальна манера мислення і т. д. «Предмет есе, – пише М. Епштейн, – ...служить приводом для розгортання думки, яка, описуючи повне коло, повертається до самої себе, тобто до автора... «О» надає всьому жанрові певної необов'язковості й незавершеності – тут думки, за висловом Монтеня, рухаються «не в потилицю одна іншій», вони бачать одна іншу «краєм ока» ... Те, що «я» в есе завжди уникає визначеності й не подається прямо як предмет оповіді, відрізняє цей жанр від таких... також орієнтованих на саморозкриття жанрів, як автобіографія, щоденник, сповідь. Ці жанри мають суттєві відмінності: автобіографія розкриває «я» в аспекті минулого; щоденник – у процесі його становлення, в сучасності; сповідь – у напрямку майбутнього... Елементи всіх трьох жанрів можуть бути наявними і в есе, але своєрідність цього останнього полягає в тому, що «я» тут постає не як суцільна, безперервна цілком конкретизована в оповіді тема, а як обриви в оповіді: «я» настільки відрізняється від самого себе, що взагалі може виступати як «не я», як «будь-що на світі», його присутність виявляється «за кадром», у примхливій зміні точок зору, у раптових скачках від предмета до предмета. «Перша особа» тут інколи і взагалі відсутня: «я» не виступає як тема, подібна всім іншим, воно не може бути «схоплене» як ціле саме тому, що саме все охоплює і повертає до себе» [7]. На Заході есе сприймають як свого роду аристократичний жанр.

У західній літературі існував навіть специфічний «жанровий образ» есе, про який, зокрема згадує у своїй розвідці М. Балаклицький: «Для есе типовою є кабінетна форма опрацювання будь-яких загальних питань, кабінетна начитаність і філософське узагальнення, що зростає на цьому ґрунті. Ці ознаки жанру, здається, досить сталі і зберігаються у західній літературі до часів О'Генрі» [3, с. 38-39].

Важливо зауважити, що сьогодні існує багато тлумачень цього поняття. Зокрема, «Літературознавчий словник – довідник» за редакцією Р. Гром'яка під цим жанром розуміє «невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми. Характерні ознаки есе – логічність викладу, що наближає його певною мірою до наукової літератури, дбайливе ставлення до художньої форми. Як правило, есе виражає нове, суб'єктивне слово про щось і носить філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературно-критичний, науково-популярний чи чисто белетристичний характер. Стил есе відрізняється образністю, афористичністю, використанням свіжих метафор, нових поетичних образів, свідомою настановою на розмовну інтонацію і лексику. Він здавна формувався у творах, в яких на перший план виступає особистість автора...» [6, с. 249].

За словами літературознавця І. Кошелівця, есе – це найвільніший щодо форми й засобів вислову жанр... Спроба щось з'ясувати вільною ходою думки, не турбуючись ані її послідовністю, ані систематичністю викладу. Саме ці прикмети й надають йому особливої виразності й безпосередності розмови автора з читачем, що й зробило цей жанр після Монтеня популярним у всіх літературах Заходу.

О. Галич специфіку есе бачить у тому, що цей жанр «лежить на стику художньої та публіцистичної (часом науково – популяризаторської) творчості» [4, с. 25]. Однак у науці побутує й інша думка. В. Є. Халізов відносить есе до «міжродових і позародових форм», тобто розглядає його не як епічний жанр, як форму структурування матеріалу (поряд з епосом, лірикою і драмою) [8, с. 316]. Для нього есеїстична форма – це «невимушено – вільне поєднання суми повідомлень про одиничні факти, опис реальності й (що особливо важливо) роздумів про них. Думки, що висловлюються в есеїстичній формі, як правило, не претендують на вичерпне трактування предмета... Есеїстика тяжіє до синкретизму, власне художні начала тут легко поєднуються з публіцистичними і філософськими» [8, с. 317]. У посібнику «Есе як художньо-публіцистичний жанр» М. Балаклицький визначає його жанрові ознаки. Дослідник наголошує, апелюючи до праць світового літературознавства, що це: «1) особистісний характер мотивації, сприйняття й висвітлення предмета зображення, що дозволяє побачити нове в знайомому; 2) особливий спосіб репрезентації предмета мовлення за допомогою асоціативно-емоційної структурної основи; 3) можливість виходу в загальнокультурний контекст фонових знань адресата; 4) невимуженість потоку мовлення – вільна асоціативна композиція; 5) підвищена модальність тексту як відбиття суб'єктивності ти чи інших авторських характеристик» [3, с. 28].

Жанровою ознакою есе, на думку вчених, є його невизначеність. «Але ця невизначеність зовсім не означає відсутності в есе якої-небудь специфіки... суть її – саме в динамічному чергуванні і парадоксальному суміщенні різних способів світосприйняття. Якщо якийсь з них образний чи понятійний, сюжетний чи аналітичний, сповідальний чи морально описуючий – почне різко переважати, то есе зразу розрушиться як жанр, перейде в одну зі своїх складових: белетричне повістування чи філософські роздуми, в інтимний щоденник чи історичний нарис. Есе тримається як ціле саме енергією взаємних переходів, раптових переключень з образного ряду в понятійний, з відвернутого – в побутовий» [7].

Тому, можемо підкреслити, що есе містить авторські думки щодо певної проблеми; допускає синтез у змісті художніх, публіцистичних, філософських та наукових начал. Зауважимо, що він характеризується полемічністю. Історію жанру та його специфіку аналізує у своєму науковому дослідженні Г. Д. Швець. Виходячи із позицій Л. Чернець, І. Щербакової, Є. Плоткіної, Є. Зикової, М. Епштейна, В. Халізева, котрі досліджували твори-есе, вона пропонує розуміння цього жанру «як специфічної форми та помежів'я літератури та інших форм свідомості, у якій синкретично поєднуються начала епосу й лірики з нехудожніми і неестетичними елементами і суттю якої є суб'єктивація авторським «я» різноманітних явищ культури; цій вільній за композицією, асоціативній за логікою розвитку думки, неповній за характером висвітлення теми формі притаманні надзвичайна рухливість і мобільність, налаштованість на контакт з іншими жанрами, тому есе можна розглядати як гібридний жанр, структура і стиль якого підпорядковуються суб'єктивній авторській логіці» [9, с. 7]. Ця позиція щодо термінологічного визначення видається нам найбільш слушною і заслуговує на використання. Також ці теоретичні висновки будуть корисні для аналізу есеїстики Єжи Стемповського, що був одним з чільних авторів паризької «Культури», співпрацював із часописом від перших випусків до дня смерті у 1969 р., брав активну участь у налагодженні контактів з українською еміграцією. За час цієї співпраці він опублікував понад сотню статей, найпопулярнішими серед яких були есе, де письменник розглядав актуальні питання з історії культури, літератури, мистецтва, політики, українсько-польських взаємин. Це був своєрідний щоденник роздумів, який редактор Єжи Гедройць публікував майже в кожному числі часопису впродовж п'ятнадцяти років.

Поставлена мета дослідження вимагає від нас окреслити ті обставини, які змусили Єжи Стемповського покинути батьківщину у першій половині XX століття, а також з'ясувати популярність жанру есе/есею у його творчості. Син публіциста Станіслава Стемповського у 1911 р. екстерном склав іспит на атестат зрілості в Немирові на Поділлі і вступив на історичний і медичний факультети Ягеллонського університету, пізніше продовжив навчання в Мюнхені, Женеві, Цюриху та Берні [1, с. 15].

У 1920 р. Єжи працював у Міністерстві закордонних справ. У тому ж році взяв участь в польсько-більшовицькій війні. У 1923–1926 р. був кореспондентом польського телеграфного агентства в Берліні. У 1926 р. працював чиновником в офісі президіуму міністрів, із 1929 р. – у Державному сільськогосподарському господарстві. Мав співпрацю з такими виданнями, як «Wiadomości», «Robotnik», та ін. У другій половині 30 років XX століття Стемповський брав активну участь в літературній та інтелектуального життя російської еміграції, зосередженої навколо клубу «Будиночок в Коломні». Після початку Другої світової війни він перейшов на угорський кордон і в 1940 р. добрався до Швейцарії, де провів все життя до смерті. Спочатку жив в Мурі, потім в Берні. Співпрацював з лондонською еміграційною газетою «Wiadomości» та з «RWE» в Мюнхені, де з 1961 р. почав видавати свої книги [2, с. 1].

Лауреат багаточисленних премій, в 1963 р. Є. Стемповський отримав премію ім. А. Годлевської в Цюриху, в 1964 р. – премію фонду ім. А. Южиковського в Нью-Йорку.

Завдяки Юзефу Чапському в 1946 р. він починає співпрацювати з Літературним інститутом. Із Єжи Гедройцем Стемповського пов'язують дружні стосунки, і незабаром він стає одним з найближчих співробітників, в тому числі членом журі літературної премії «Культури». Він систематично публікує в «Культурі» свої есе, рецензії, тексти присвячені повоєнній еміграції, польсько-німецьким та польсько-українським відносинам, коментує політичні події в Польщі. У 1954–1969 р. веде постійну рубрику «Записи неквапливого перехождо».

Стемповського та Гедройця об'єднав сильний опір сучасному націоналізму, ендецькій традиції розуміння Польщі як етнічної нації. Для них Польща – це не лише спільнота пам'яті та мови, але й культура, що походить із багатьох культурних джерел Центральної та Східної Європи. Вони розуміли польську культуру як сукупність нарад, а також релігійних та етнічних спільнот, які створили Річ Посполиту протягом сотень років. Заперечуючи націоналізм, Стемповський і Гедройць розуміли свій патріотичний обов'язок, оскільки, як поляки, вони відчували відповідальність за долю не лише своєї нації, а й усієї Європи. Із таким амбітним патріотичним, ненаціоналістичним баченням, Стемповський та Гедройць після Другої світової війни – після знищення Центральної Європи: нацистськими та сталінськими умовами – намагалися емігрувати незалежну польську культуру у вигнанні. Вони не прийняли радянську окупацію Польщі та поділ Європи. Тим не менш, антинаціоналістичний патріотизм зобов'язав їх після війни критично мислити щодо Гітлера та Сталінської Другої Польської Республіки, держави, яку як молоді чиновники на високих посадах створили. Гедройць та Стемповський підняли критичні питання щодо військових та політичних причин довоєнної польської держави. Орієнтуючись лише на зовнішні чинники, імперська агресія нацистської Німеччини та Радянської Росії їх інтелектуально не задовольняла. Вони боялися, що це закрие поляків у мученицькому

ставленні, з точки зору лише жертв, позбавить їх громадянської суб'єктивності та відірветься від принципових питань щодо напрямку оновлення польської політичної культури.

На їхню думку, одним із шляхів, що ведуть до відбудови демократичної Польщі та забезпечення довгострокового миру в післявоєнній Європі, було ведення діалогу із сусідами. Намагання знайти мову, щоб поговорити з ними про складні справи та про майбутнє, було запорукою роздуму над новим баченням мирного європейського порядку. Сьогодні легко писати та говорити про польсько-український діалог чи про партнерські відносини між поляками та Німеччиною. Після Другої світової війни – після Шоа, після німецьких злочинів проти поляків, після польсько-українського братовбивчого конфлікту, після вимушеного переселення сталіністів поляків, українців чи німців – тривалий час будь-яка «нормальна» політична розмова між центральноевропейськими народами була важкою, будь то колективною або між окремими громадянами. У комуністичній пропаганді багато місця займала риторика про мир та міжнародну дружбу країн комуністичного табору, але діалог із сусідами був великим табу. Невирішені конфлікти між поляками та їхніми сусідами були для комуністів цинічною легітимністю радянської гегемонії над Європою, інструментом, що забезпечував *рах sovietica* на схід від Ельби [2, с. 9].

Створений Гедройцем у Римі в 1946 р. Літературний інститут у боротьбі проти комунізму не лише зосереджувався на тісних еміграційних відносинах з антикомуністичними колами в країні, але й, однаково, на діалозі поляків із сусідами. Як видно з опублікованого листа Гедройця до Олександра Боченського з 1946 р., редактор не хотів обмежувати свою політичну діяльність польською перспективою, а дивитися на країну з європейської точки зору. Його метою було налагодження нових зв'язків між поляками та Європою. Гедройць розумів, що лише глибока мирна трансформація всього континенту та союз європейських демократів дадуть полякам шанс на незалежність у перспективі. Створюючи Літературний інститут, Гедройць не лише побудував незалежний польський, але й європейський центр сучасної політичної думки. «Ми можемо відрізнитися тим, що я починаю все більше думати в європейському плані, а не про вузько польський чи центральноевропейський, і що я маю амбіції створити гасла про нову революцію, антикапіталістичну та антикомуністичну революцію одночасно», – писав він Боченському 24 вересня 1946 року, перед видання першого номера «Культури» [1, с. 46].

У своїх німецьких нарисах Стемповський підкреслював, що Веймарська республіка не захищається західними демократіями, оскільки вони не можуть мислити довгостроково, визначаючи загальні європейські інтереси на принципах ліберальних, демократичних цінностей. Після Першої світової війни демократи в Європі не змогли ефективно діяти над історичними поділами, що дало шанс націоналістам. Також не вдалося побудувати соціально справедливих економічних систем в Європі, що зміцнювало комуністів і фашистів. Гедройць та Стемповський прагнули змусити європейців вчитися на поганому досвіді міжвоєнного періоду, який призвів до катастрофи. Ось чому після 1945 року вони настільки гостро зацікавились думкою європейців про майбутнє континенту та про побудову нового мирного політичного порядку. Німецькі нариси є вираженням цих спільних політичних амбіцій Гедройця та Стемповського [1, с. 6].

Творчість Ежи Стемповського, у якій описував Україну та українську історію в есе, представляв культуру українця польському читачеві. Є. Стемповського вважають одним із найвидатніших есеїстів ХХ століття у польській літературі поряд з Т. Боем-Желінським. У польській есеїстиці перевага належала еміграційним письменникам, які досить часто використовували цей жанр у своїй творчості. Еміграція стає особливим місцем для творчості, де письменник вільний від усіх культурно-суспільних норм свого суспільства й може подивитись на ситуацію з іншої перспективи. На еміграції збереглась неперервність розвитку польського есе, яке друкувалося в польській еміграційній періодиці та знаходило своє місце в листуванні між культурними діячами. Свідченням цьому є також і листування Є. Стемповського, оскільки його листи – це справжні есе, які спрямовані не лише до адресата, але загалом, до ширшої аудиторії й носять дидактичний характер.

Є. Стемповський свою творчість окреслив терміном “марнування паперу” (“*czernienie papieru*”), скромно оцінюючи свій талант. Насправді ж есеїст ставив високі вимоги до творчості. Так, особливу увагу письменник, перші проби пера якого припадають на 1929-1939 роки, приділяв стилеві есе та мові, вважаючи це головною особливістю твору та основним засобом правильного порозуміння з читачем. Суб'єктивність, яка притаманна жанрові есе, є головним аспектом есеїстики Є. Стемповського. Саме тут письменник розкрив свій талант і літературного критика, і предвісника майбутнього (образ Кассандри – один із улюблених образів автора). Основою життя для Є. Стемповського була мудрість класиків, на яких він завжди спирався у своїх судженнях, що яскраво простежується у його творах на гуманістичну тематику. Це впливало також на стиль письменника, який характеризується особливою манерою есеїста робити певні відступи, які пояснюють історичні моменти, або стосуються якогось одного факту, що суттєво може доповнити, розкрити вибрану тему.

Джерелом творення для Є. Стемповського є подорож. Подорож не лише дає матеріал для створення есе, але, насамперед, стає основою для осмислення буття людини, огляду діяння історії, яка неперервно переходить із вчора у сьогодні, а із сьогодні в завтра. І той, хто не знає, що було вчора, на думку Є. Стемповського, не зрозуміє, що буде діятися в майбутньому. Подорожі, які здійснює письменник, це подорожі пошуку себе, своєї традиції, європейської культури. Перспектива мандрівки розкривала не лише багатство

Іншого, інших культур, але й давала можливість розкрити власне я та побачити нові аспекти Іншого.

Український читач має змогу познайомитися з творчістю Єжи Стемповського завдяки книжці «Вибрані есе», що вийшла друком у чернівецькому «Видавництві 21» 2017 року. Перекладач (і упорядник) Віктор Дмитрук обрав для видання репрезентативну добірку з 22 текстів, що панорамно представляють творчість есеїста. Знаходимо тут думки Стемповського про природу творчого процесу («Про плямлення паперу»), його критичні нариси про літературу, музику й театр («Межі літератури», «Клопоти музичного рецензента», «Повноваження рецензента», «Граничні пункти мистецтва у натуралістів»), вдумливий аналіз політичних подій тогочасної доби (Пан Йов'яльський і його нащадки, «Читаючи Фукідіда»), суспільно-політичних проблем у широкому контексті («Картинки з часів аграрної кризи»), спогади-роздуми про Варшаву початку минулого століття («Діти Варшави на початку XX століття», «Вороняча й Сінна»), а також універсальні (й частково автобіографічні) тексти, що їх без застережень можна назвати шедеврами — «Rubis d'Orient», «Есе для Касандри», «Бібліотека контрабандистів».

Вражає універсалізм тематики, що цікавить Єжи Стемповського. Становище селянства, антична філософія, поточна політика, міжнародні відносини, нюанси літературознавства, пошуки суті й призначення мистецтва, моральна постава в часи негідності — все це провідні теми творчості есеїста. І часто — завдяки тій-таки парадоксальності — вони не розділені на окремі рубрики, а злиті в плинну й динамічну структуру одного тексту. В есеї «Читаючи Фукідіда» автор аналізує промову Перікла, виводячи з неї висновки для сучасної йому доби. Природа тиранії, зв'язок імперій з сателітами й васалами, зрада як типова дія і знищення як акт запобігання зраді — Стемповський просто читає Фукідіда, а ми читаємо разом з ним, разом із цим прискіпливим і уважним читачем. І тут починаються чари: Стемповському не потрібно згадувати про актуальну для його доби політичну ситуацію, про біполярний світ і загарбану російським шовінізмом Східну Європу. Ми з ним читаємо Фукідіда разом — а всі ці висновки напрошуються самі собою, без жодної формальної підказки від автора. Наша насолода — це розкіш відкриття, адже все так актуально, нічого не змінилося з часів Перікла! Хист есеїста в цьому й полягає: зробити читачеві приємність, підвівши його до якогось висновку, але сам висновок не пишучи, бо це було б банально. Розгадуючи цю — на позір — головоломку, читач вдоволено прищмокує, ніби це він сам так чітко проаналізував писання Фукідіда. Значимо, що читання цього есею Стемповського й нині наводить на ті ж роздуми, що їх автор закрив пів століття тому. Здається, стільки всього змінилося, залізна завіса впала, але природа тиранії й хижий оскал імперії сьогодні ті самі, а логіка поневолювачів незмінна.

Ерудиція Стемповського відкриває широкі горизонти, а його скромність дозволяє плодами цієї ерудованості причаститися й читачеві, отримуючи справжню інтелектуальну й естетичну насолоду. Радісно, що завдяки перекладу Віктора Дмитрука й український читач може тепер разом із Єжи Стемповським міркувати, аналізувати й відкривати. Утім, аж до виходу збірки «Вибрані есе» Стемповський був знаний в Україні як постать і діяч, але як письменник і мислитель — фактично не читаний. Завдяки цій книжці певним чином восторжествувала й справедливість, адже Павел Гостовець — Єжи Стемповський своєю послідовною проукраїнською позицією, залюбленістю в українську культуру заслужив, щоб його читали українською мовою і в рідній йому «долині Дністра».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, у підсумку нашої розвідки зазначимо, що звернення до жанру есею, по-перше, було даниною традиції, оскільки твори такого плану були відомі в історії світової літератури; по-друге, поживлення інтересу до такої прози було викликане об'єктивними обставинами — перебуванням поза межами Батьківщини, по-третє, епос із виразним особистісним началом давав можливість письменникам еміграції вільно висловлювати свою думку щодо культури батьківщини і в такий спосіб долати психологічну колізію — розрив із рідним краєм.

Есе/есеї — специфічний прозовий жанр, який має ознаки і наукової, і публіцистичної, і художньої літератури. Для нього характерним є вільна композиція, полемічність, що ґрунтується на аргументованості, діалогічності. Мова творів — маргінальна. Вона поєднує у собі і наукове, й образне сприйняття проблеми.

У творчості Єжи Стемповського провідне місце займає жанр есе, на появу якого впливали обставини із особистого життя автора, його громадянська проукраїнська позиція та філософське світосприйняття. Наше дослідження не є вичерпними щодо теорії есею, і щодо специфіки цього жанру у доробку Є. Стемповського. Варто у майбутньому вдатися до аналізу творів автора з метою оцінки культурологічних, філософських, соціальних та інших поставлених ним проблем.

Література

1. Kowalczyk A. St. «Giedroyc i «Kultura», Wrocław 1999, s. 65.
2. Odpowiedzialność za Europę. Jerzy Stempowski i Jerzy Giedroyc a Niemcy. URL: <https://forumdialogu.eu/2019/01/29/odpowiedzialnosc-za-europe-jerzy-stempowski-i-jerzy-giedroyc-a-niemcy/>
3. Балаклицький М. А. Есе як художньо-публіцистичний жанр. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 74 с.

4. Галич О. Роди та жанри літератури. Довідник для вчителя Рівне, 1994. 62 с.
5. Зелінська Н. В. Поетика наукового тексту: українська наукова публіцистика XIX – початку XX ст.: автореферат дис...доктора філол. н. : 10.01.08 К., 2004. 36 с.
6. Левчук Т. Модифікації жанру есе в аспекті інтермедіальності Літературознавчий словник-довідник [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. К. : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
7. Торговець Ю. І. Особливості генезису жанру есе [Електронний ресурс] Режим доступу:http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4084/1/Y_Torgovets_SPH_2_GI.pdf
8. Хализев В. Е. Теория литературы М. : Высшая школа, 1999. 398 с.
9. Швець Г. Д. Есеїстика Василя Барки: жанрова специфіка та проблематика: автореферат дис. канд. філол. н.: 10.01.01 К., 2006. 19 с.

References

1. Kowalczyk A. St. "Giedroyc i "Kultura", Wrocław 1999, p. 65.
2. Responsibility for Europe. Jerzy Stempowski and Jerzy Giedroyc in Niemcy. URL: <https://forumdialogu.eu/2019/01/29/odpowiedzialnosc-za-europe-jerzy-stempowski-i-jerzy-giedroyc-a-niemcy/>
3. Balaklytskyi M.A. Essay as an artistic and journalistic genre. Kh.: V.N. Karazin KhNU, 2007. 74 p.
4. Halych O. Kinds and genres of literature. Handbook for a teacher, Rivne, 1994. 62 p.
5. Zelinska N. V. Poetics of scientific text: Ukrainian scientific journalism of the 19th and early 20th centuries: author's abstract of the doctoral dissertation. N. : 10.01.08 К., 2004. 36 p.
6. Levchuk T. Modifications of the essay genre in the aspect of intermediality Literary scholar reference dictionary [ed. R. T. Gromyaka, Yu. I. Kovaliva, V. I. Teremka]. K.: VC "Akademiya", 1997. 752 p.
7. Yu. I. Torgovets Peculiarities of the genesis of the essay genre [Electronic resource] Access mode: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4084/1/Y_Torgovets_SPH_2_GI.pdf
8. Khalizev V. E. Literary Theory M.: Vysshaya shkola, 1999. 398 p.
9. Shvets G. D. Essay writing of Vasyl Barka: genre specifics and issues: abstract of the dissertation. Ph.D. philol. n.: 10.01.01 К., 2006. 19 p.